

Spis treści

	Słowo wstępne	XIII
1.	Dzieje badania zespołu Sjögrena	1
————	<i>Eugeniusz Józef Kucharz</i>	
	1.1. Wprowadzenie	1
	1.2. Najstarsze wzmianki o objawach zespołu Sjögrena	2
	1.3. Pierwsze opisy kazuistyczne	3
	1.4. Henrik Sjögren: trudna droga do uznania odkrycia	9
	1.5. Zespół Sjögrena jako choroba układowa	11
	1.5.1. Kryteria klasyfikacyjne	12
	1.6. Konferencje międzynarodowe, stowarzyszenia chorych oraz podręczniki i monografie	12
	1.7. Zespół Sjögrena w polskiej literaturze medycznej	13
	1.8. Inne stany chorobowe określane jako zespół Sjögrena	14
2.	Zespół Sjögrena – definicja, epidemiologia, patogeneza, kryteria klasyfikacyjne, objawy kliniczne	19
————	<i>Maria Majdan</i>	
	2.1. Wprowadzenie	19
	2.2. Epidemiologia	20
	2.3. Patogeneza	21
	2.4. Kryteria klasyfikacyjne	22
	2.5. Objawy kliniczne	25
	2.6. Badania diagnostyczne	27
	2.7. Diagnostyka różnicowa	28
3.	Mysie modele a odporność wrodzona w zespole Sjögrena	33
————	Mouse Models and Innate Immunity in Sjögren's Syndrome	33
	<i>Umesh S. Deshmukh, Aleksandra Michrowska, Katarzyna Cizio, Joanna Papinska, Harini Bagavant</i>	
	3.1. Wprowadzenie	33
	Introduction	33
	3.2. Opracowanie modeli mysich zespołu Sjögrena	38
	Developing Mouse models of Sjögren's syndrome	38
	3.3. Modele mysie objaśniające rolę wrodzonej odporności w patogenezie zespołu Sjögrena	43
	Mouse models elucidate the role of innate immunity in Sjögren's syndrome pathogenesis	43
4.	Epigenetyka w zespole Sjögrena	53
————	<i>Magdalena Dryglewska Bogdan Kolarz</i>	
	4.1. Wprowadzenie	53
	4.2. Genetyczne uwarunkowania zespołu Sjögrena	54

4.3. Zaburzenia w metylacji DNA w zespole Sjögrena	55
4.4. Retrotranspozony w zespole Sjögrena	58
4.5. Zaburzenia w modyfikacji histonów w zespole Sjögrena	60
4.6. Zaburzenia w profilach mikro-RNA u chorych na zespół Sjögrena ...	61

5. Autoprzeciwiąca w pierwotnym zespole Sjögrena 71

Maria Maślińska

5.1. Wstęp	71
5.2. Koncepcje przyczyn powstawania autoprzeciwiącał	72
5.2.1. Mimikra molekularna	73
5.2.2. Nadekspresja na komórkach T CD4+ genu kostymulującego komórki B	73
5.2.3. Rola wirusowej interleukiny 10	73
5.2.4. Genetyczna predyspozycja do rozwinięcia procesu autoimmunologicznego	73
5.2.5. Teorie powiązane z aktywnością limfocytów CD4+ i CD8+ ...	74
5.3. Autoprzeciwiąca występujące w pierwotnym zespole Sjögrena	74
5.3.1. Czynniki reumatoidalny	74
5.3.2. Przeciwiąca przeciwjądrowe	76
5.3.3. Przeciwiąca przeciwko rozpuszczalnemu antygenom jądrowym ...	76
5.4. Inne autoprzeciwiąca występujące w pierwotnym zespole Sjögrena ...	78
5.4.1. Przeciwiąca antycentromerowe	78
5.4.2. Przeciwiąca przeciwko cytrulinowanym białkom	79
5.4.3. Przeciwiąca przeciwko karbamylowanym białkom	79
5.4.4. Przeciwiąca przeciwko alfa-enolazie 1	79
5.4.5. Przeciwiąca przeciwko muskarynowemu receptorowi acetylocholinowy typu 3	79
5.4.6. Przeciwiąca przeciwko akwaporynom	80
5.4.7. Przeciwiąca przeciwko statminie 4	80
5.4.8. Przeciwiąca przeciwko białku wydzielniczemu ślinianek i przeciwiąca przeciwko białku ślinianek 1	80
5.4.9. Przeciwiąca przeciwko anhidrazie węglanowej 6	81
5.4.10. Przeciwiąca przeciwko fodyrynie alfa	81
5.4.11. Kalprotektyna	81
5.4.12. Krioglobuliny	82
5.5. Narządowo swoiste przeciwiąca występujące w pierwotnym zespole Sjögrena	82
5.6. Przeciwiąca anti-DFS-70 a pierwotny zespół Sjögrena	83

6. Zespół suchego oka w zespole Sjögrena 89

Anna Turno-Kręcicka

6.1. Wprowadzenie	89
6.1.1. Definicja zespołu suchego oka	89
6.1.2. Budowa i funkcje filmu łzowego	89
6.1.3. Zespół suchego oka w pierwotnym zespole Sjögrena	90
6.2. Patofizjologia zespołu suchego oka w pierwotnym zespole Sjögrena ...	91
6.2.1. Zmiany histopatologiczne gruczołu łzowego	91
6.2.2. Zmiany filmu łzowego	92
6.2.3. Zmiany rogówki i spojówki	92
6.2.4. Dysfunkcja gruczołów Meiboma	93

6.3.	Kliniczne objawy zespołu suchego oka w pierwotnym zespole Sjögrena . . .	95
6.3.1.	Objawy podmiotowe	95
6.3.2.	Objawy przedmiotowe	96
6.3.3.	Testy okulistyczne	101
6.3.4.	Obrazowanie gruczołu łzowego	103
6.3.5.	Badanie markerów biochemicznych zespołu suchego oka we łzach	103
6.4.	Leczenie zespołu suchego oka w pierwotnym zespole Sjögrena	104
6.4.1.	Leczenie miejscowe	105
6.4.2.	Zamknięcie punktów łzowych	108
6.4.3.	Opatrunkowe soczewki kontaktowe	109
6.4.4.	Leczenie chirurgiczne	109
6.4.5.	Terapia intensywnym światłem pulsacyjnym	109
6.4.6.	Leczenie ogólne	110
6.4.7.	Leczenie bólu neuropatycznego	110
6.5.	Inne przyczyny zespołu suchego oka	110
7.	Zajęcie układu oddechowego i układu sercowo-naczyniowego w zespole Sjögrena	115
	<i>Bożena Targońska-Stępniaik</i>	
7.1.	Wprowadzenie	115
7.2.	Zajęcie układu oddechowego	115
7.2.1.	Częstość i charakter zajęcia układu oddechowego	115
7.2.2.	Charakterystyka kliniczna chorych	116
7.2.3.	Postacie zajęcia układu oddechowego w przebiegu pierwotnego zespołu Sjögrena	116
7.2.4.	Zapalenie śródmiąższowe płuc	119
7.2.5.	Chłoniak płuc	124
7.2.6.	Amyloidozą płuc	124
7.2.7.	Nadciśnienie płucne	124
7.2.8.	Zatorowość płucna	125
7.3.	Postępowanie terapeutyczne według zaleceń EULAR 2019	125
7.4.	Uwagi praktyczne	126
7.5.	Zajęcie układu sercowo-naczyniowego	127
7.5.1.	Zajęcie struktur serca	127
7.5.2.	Neuropatia autonomiczna układu sercowo-naczyniowego	128
7.5.3.	Zmiany naczyniowe; miażdżycy	128
8.	Zajęcie układu ruchu w zespole Sjögrena	133
	<i>Bożena Targońska-Stępniaik</i>	
8.1.	Wprowadzenie	133
8.2.	Objawy stawowe w przebiegu pierwotnego zespołu Sjögrena	133
8.2.1.	Zapalenie stawów	135
8.2.2.	Znaczenie przeciwciał antycytrulinowych	136
8.2.3.	Charakterystyka zapalenia stawów w przebiegu pierwotnego zespołu Sjögrena w porównaniu z reumatoidalnym zapaleniem stawów	136
8.2.4.	Znaczenie badania ultrasonograficznego stawów	137
8.2.5.	Ocena objawów stawowych według wskaźnika ESSDAI	138
8.2.6.	Charakterystyka objawów stawowych w kohorcie francuskich chorych	138

8.3.	Objawy ze strony mięśni	139
8.3.1.	Przewlekłe zmęczenie	140
8.3.2.	Rozlany ból i fibromialgia	141
8.4.	Leczenie objawów reumatycznych w przebiegu pierwotnego zespołu Sjögrena	142
8.4.1.	Zalecenia amerykańskie	142
8.4.2.	Zalecenia europejskie	144
9.	Problemy hematologiczne w pierwotnym zespole Sjögrena	147
	<i>Jolanta Parada-Turska</i>	
9.1.	Wprowadzenie	147
9.2.	Hemocytopenie w pierwotnym zespole Sjögrena	147
9.2.1.	Niedokrwistość	148
9.2.2.	Leukopenia, limfopenia, neutropenia, agranulocytoza	151
9.2.3.	Eozynofilia	153
9.2.4.	Małopłytkowość	153
9.2.5.	Domena hematologiczna w skali ESSDAI	154
9.3.	Zakrzepowa plamica małopłytkowa	154
9.4.	Gammapatia monoklonalna o nieustalonym znaczeniu	157
9.4.1.	Domena limfadenopatia i chłoniaki w skali ESSDAI	157
9.5.	Chłoniaki w pierwotnym zespole Sjögrena	159
10.	Zmiany skórne w pierwotnym zespole Sjögrena	165
	<i>Ewa Wielosz</i>	
10.1.	Wprowadzenie	165
10.2.	Łagodne zmiany skórne związane z defektem gruczołów potowych ...	166
10.3.	Tocznopodobne zmiany skórne	166
10.4.	Zapalenie naczyń skóry	167
10.5.	Inne powikłania skórne	171
10.6.	Zajęcie błon śluzowych	171
10.7.	Ocena aktywności zmian skórnych	172
10.8.	Diagnostyka i leczenie zmian skórnych w przebiegu zespołu Sjögrena	173
11.	Zajęcie nerek w zespole Sjögrena	179
	<i>Maria Majdan</i>	
11.1.	Wprowadzenie	179
11.2.	Epidemiologia zajęcia nerek w pierwotnym zespole Sjögrena	181
11.3.	Nefropatia cewkowo-śródmiąższowa	182
11.4.	Zakażenia dróg moczowych i śródmiąższowe zapalenie pęcherza ...	183
11.5.	Kłębuszkowe zapalenia nerek	184
11.6.	Ocena aktywności – składnik nerkowy oraz monitorowanie choroby nerek	185
12.	Zajęcie ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego w zespole Sjögrena	191
	<i>Arkadiusz Koszarny</i>	
12.1.	Zajęcie ośrodkowego układu nerwowego	191
12.1.1.	Wprowadzenie	191
12.1.2.	Patogeneza	192
12.1.3.	Postępowanie diagnostyczne	193

12.1.4.	Obraz kliniczny zajęcia ośrodkowego układu nerwowego w pierwotnym zespole Sjögrena	193
12.1.5.	Leczenie	196
12.2.	Zajęcie obwodowego układu nerwowego	197
12.2.1.	Wprowadzenie	197
12.2.2.	Patogeneza	198
12.2.3.	Postępowanie diagnostyczne	199
12.2.4.	Charakterystyka kliniczna chorych z zajęciem obwodowego układu nerwowego	200
12.2.5.	Postacie zajęcia obwodowego układu nerwowego w pierwotnym zespole Sjögrena	201
12.2.6.	Leczenie	203
13.	Ciąża w zespole Sjögrena	207
	<i>Maria Majdan, Andrzej Majdan</i>	
13.1.	Wprowadzenie	207
13.2.	Przygotowanie do ciąży oraz jej przebieg u chorych na zespół Sjögrena	208
13.3.	Autoprzeciwciała anty-SS-A/Ro i/lub anty-SS-B/La – znaczenie kliniczne w czasie ciąży	209
13.4.	Wrodzony blok serca skojarzony z obecnością przeciwciał anty-SS-A/Ro i/lub anty-SS-B/La	210
13.5.	Postępowanie terapeutyczne w czasie ciąży u chorych na pierwotny zespół Sjögrena	212
14.	Młodzieńczy zespół Sjögrena	217
	<i>Violetta Opoka-Winiarska</i>	
14.1.	Definicja młodzieńczego zespołu Sjögrena	217
14.2.	Porównanie zespołu Sjögrena u dzieci i dorosłych	217
14.3.	Epidemiologia dotycząca populacji pediatrycznej	220
14.4.	Obraz kliniczny	220
14.4.1.	Objawy charakterystyczne dla początku choroby	220
14.4.2.	Objawy charakterystyczne dla dalszego przebiegu choroby	221
14.5.	Przebieg naturalny młodzieńczego zespołu Sjögrena	223
14.6.	Diagnostyka	223
14.6.1.	Wywiad i badanie przedmiotowe	223
14.6.2.	Badania laboratoryjne	225
14.6.3.	Badania obrazowe i histopatologiczne	225
14.7.	Rozpoznanie	227
14.8.	Rozpoznanie różnicowe	228
14.9.	Leczenie	232
14.9.1.	Leczenie miejscowe	232
14.9.2.	Leczenie ogólne	232
14.10.	Monitorowanie	233
14.11.	Rokowanie	234
14.12.	Toczeń noworodkowy u dzieci matek z zespołem Sjögrena	235
15.	Wtórny zespół Sjögrena i zespoły nakładania	239
	<i>Piotr Wiland</i>	
15.1.	Wprowadzenie	239

15.2.	Reumatoidalne zapalenie stawów i zespół Sjögrena	241
15.2.1.	Biopsja gruczołów ślinowych we wtórnym zespole Sjögrena	243
15.2.2.	Podobieństwa i różnice pomiędzy reumatoidalnym zapaleniem stawów a pierwotnym zespołem Sjögrena	244
15.3.	Toczeń rumieniowaty układowy i zespół Sjögrena	246
15.3.1.	Wtórny zespół Sjögrena w przebiegu toczenia rumieniowatego układowego	247
15.4.	Twardzina układowa, miopatia zapalna i zespół Sjögrena	248
15.5.	Leczenie wtórnego zespołu Sjögrena	249
16.	Choroba IgG4-zależna a zespół Sjögrena	253
	<i>Zbigniew Zdrojewski</i>	
16.1.	Definicja choroby	253
16.2.	Historia rozpoznania choroby	253
16.3.	Epidemiologia choroby	254
16.4.	Patogeneza choroby	255
16.5.	Kryteria rozpoznania	257
16.6.	Kryteria klasyfikacyjne	259
16.7.	Obraz kliniczny choroby IgG4-zależnej	264
16.8.	Badania diagnostyczne stosowane w chorobie IgG4-zależnej	267
16.8.1.	Badania laboratoryjne	267
16.8.2.	Nowe markery choroby	268
16.8.3.	Badania obrazowe	268
16.8.4.	Obraz histopatologiczny	269
16.9.	Rozpoznanie różnicowe choroby IgG4-zależnej	270
16.10.	Leczenie choroby IgG4-zależnej	272
16.11.	Rokowanie	274
17.	Ocena aktywności i ogólne zasady leczenia zespołu Sjögrena	277
	<i>Maria Majdan, Marcin Hyla</i>	
17.1.	Wprowadzenie	277
17.2.	Różne obrazy chorobowe zespołu Sjögrena	277
17.3.	Metody oceny aktywności zespołu Sjögrena	279
17.4.	Zasady leczenia zespołu Sjögrena – dostępne leki	285
17.5.	Aktualne rekomendacje postępowania w zespole Sjögrena – terapie miejscowe i systemowe	288
18.	Opisy przypadków chorych na zespół Sjögrena	295
	<i>Agata Sebastian, Maria Misterna-Skóra, Dorota Suszek, Anna Górak, Maria Majdan</i>	
18.1.	Układowe postaci zespołu Sjögrena	295
18.1.1.	Postać płucna zespołu Sjögrena	295
	<i>Agata Sebastian, Maria Misterna-Skóra</i>	
18.1.2.	Postać hematologiczna zespołu Sjögrena	302
	<i>Agata Sebastian, Maria Misterna-Skóra</i>	
18.1.3.	Postać nerkowa zespołu Sjögrena	307
	<i>Dorota Suszek</i>	
18.1.4.	Postać stawowa zespołu Sjögrena	313
	<i>Anna Górak, Maria Majdan</i>	
	Wykaz najważniejszych skrótów	321
	Skorowidz	325